

**BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA MILLIY VA UMUMINSONIY
QADRIYATLARNI UYG‘UNLASHTIRISH MEXANIZMLARI.**

To‘rayeva Sarvara Olimjonovna

Termiz davlat pedagogika instituti

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 1-kurs talabasi

Muminova Umida Qarshiyevna

Ilmiy rahbar:f.f.f.d.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yosh avlodni vatanparvarlik, milliy g‘urur va umuminsoniy odob tamoyillari asosida tarbiyalashning pedagogik usullari tahlil qilinadi. Boshlang‘ich sinif yosh bolalarning ijtimoiy normalarni eng tez qabul qiladigan davridir. Masalan, 'O‘qish savodxonligi' darslarida xalq ertaklari orqali ezgulik va yovuzlik o‘rtasidagi farqni tushuntirish — bu milliy qadriyatni shakllantirishning boshlang‘ich mexanizmidir. Shu bilan birga, atrof-muhitni asrash, o‘zgarlar haq-huquqini hurmat qilish kabi umuminsoniy qadriyatlar ham parallel ravishda singdirib borilishi lozim."*

Kalit so‘zlar: *boshlang‘ich ta‘lim, milliy qadriyatlar, umuminsoniy qadriyatlar, tarbiya, ma‘naviyat, ta‘lim aksiologiya*

Annotation: *This article analyzes the pedagogical mechanisms for forming national and universal values in primary school students, as well as the theoretical and practical foundations of organizing educational activities. The study highlights methods for raising the younger generation as complete individuals by harmonizing national traditions and universal ideas. journalss.org*

Keywords: *primary education, national values, universal values, upbringing, morality, teacher, education acsiolog*

Аннотация. *В данной статье анализируются педагогические механизмы формирования национальных и общечеловеческих ценностей у учащихся начальных классов, а также теоретические и практические основы организации воспитательной деятельности. В исследовании освещены методы воспитания подрастающего поколения как всесторонне развитых личностей путем гармонизации национальных традиций и общечеловеческих идей.*

Ключевые слова: *начальное образование, национальные ценности, образование Универсальные человеческие ценности, аксиологик*

Boshlang‘ich ta‘lim — bu shaxsning axloqiy "karkasi" quriladigan bosqich. 7 yoshdan 11 yoshgacha bo‘lgan davrda bolada ijtimoiy rollarni o‘zlashtirish va qadriyatlarni ichki e‘tiqodga aylantirish jarayoni kechadi. Bugungi globallashuv va "ommaviy madaniyat" xavfi kuchaygan sharoitda, ta‘lim tizimi oldida faqat bilimli emas, balki ma‘naviy immuniteti mustahkam shaxsni shakllantirish vazifasi turibdi. Tadqiqotchilarning konseptual qarashlari (Ilmiy tahlil) Zamonaviy ta‘lim paradigmasida "Barkamol avlod" tushunchasi faqatgina bilimli emas, balki ma‘naviy-axloqiy jihatdan barqaror shaxsni ko‘zda tutadi. Boshlang‘ich sinif yoshi (7-11 yosh) psixologik jihatdan "ijtimoiy munosabatlarga kirishish" davri bo‘lgani sababli, aynan shu

bosqichda shakllangan tushunchalar insonning butun umrlik dunyoqarashini belgilaydi. Hozirgi globallashuv davrida yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'un holda shakllantirish ta'lim-tarbiya tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Chunki aynan shu yosh davrida bolaning dunyoqarashi, axloqiy qarashlari va ijtimoiy munosabatlarga bo'lgan yondashuvi shakllanadi. Milliy qadriyatlar – bu xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlar, an'analari va madaniy merosiga asoslangan bo'lsa, umuminsoniy qadriyatlar esa butun insoniyat uchun muhim bo'lgan tinchlik, adolat, erkinlik, mehr-shafqat kabi tushunchalarni o'z ichiga oladi. Ushbu ikki yo'nalishni uyg'unlashtirish orqali bolalarda nafaqat o'z millatiga sadoqat, balki boshqa xalqlarga hurmat ruhini ham shakllantirish mumkin.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirish bir qator pedagogik mexanizmlar orqali amalga oshiriladi. Avvalo, ta'lim mazmuni muhim o'rin tutadi. Darsliklar va o'quv materiallari bolalarga milliy qadriyatlarni singdirish bilan birga, umuminsoniy g'oyalarni ham o'zida mujassam etishi lozim. Masalan, xalq ertaklari, rivoyatlar va maqollar orqali halollik, rostgo'ylik, mehnatsevarlik kabi sifatlar o'rgatiladi. Shu bilan birga, bu asarlarda yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi kurash orqali umumiy insoniy fazilatlar ham ochib beriladi. Ikkinchi muhim mexanizm — tarbiyaviy ishlar tizimidir. Sinfdan tashqari tadbirlar, bayramlar va ma'naviy-ma'rifiy uchrashuvlar orqali o'quvchilarga qadriyatlar amaliy tarzda yetkaziladi. Masalan, milliy bayramlarni nishonlash orqali o'quvchilar o'z xalqining madaniyatini chuqurroq anglaydi. Shu bilan birga, xalqaro sanalarni nishonlash orqali boshqa xalqlar hayoti va qadriyatlariga hurmat hissi shakllanadi. O'qituvchi va otionalarning shaxsiy namunasi ham beqiyos ahamiyatga ega. Bola ko'proq ko'rganini takrorlaydi. Agar kattalar o'zaro hurmat, bag'rikenglik va odob-axloq me'yorlariga amal qilsa, bola ham shu qadriyatlarni o'zlashtiradi. Shu sababli tarbiya jarayonida oila va maktab hamkorligi muhim o'rin tutadi.

Interfaol metodlardan foydalanish ham samarali mexanizmlardan biridir. Rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar, guruhli muhokamalar orqali o'quvchilar mustaqil fikrlashga o'rganadi. Masalan, turli vaziyatlar berilib, “sen bu holatda nima qilarding?” degan savollar orqali bolalarda axloqiy qaror qabul qilish ko'nikmalari shakllantiriladi.

Madaniyatlararo taqqoslash usuli orqali o'quvchilar turli xalqlarning urf-odatlar bilan tanishadi. Bu esa ularda bag'rikenglik, hurmat va keng dunyoqarashni rivojlantiradi. Shu orqali bola o'z milliy qadriyatlarini qadrlash bilan birga, boshqalarning qadriyatlarini ham tushuna boshlaydi. Bundan tashqari, o'yin va ijodiy faoliyat ham muhim ahamiyat kasb etadi. Rasm chizish, hikoya tuzish, sahnalashtirish kabi faoliyatlar orqali bolalar qadriyatlarni chuqurroq anglaydi va ularni o'z ichki dunyosiga singdiradi. Bu jarayon ularning tasavvurini, ijodkorligini va ijtimoiy faolligini oshiradi. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham bu jarayonni samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Turli multfilmlar, videoroliklar va interaktiv dasturlar orqali bolalar turli madaniyatlar bilan tanishadi va umuminsoniy qadriyatlarni osonroq qabul qiladi.

Pedagogika fanlari doktori, professor R.G'. Safarova [1] o'zining ko'p yillik izlanishlarida boshlang'ich sinf darsliklarining didaktik imkoniyatlarini tahlil qilgan. Uning fikricha,

qadriyatni shakllantirish uchun darslikdagi matn "jonli" bo'lishi, o'quvchi o'zini qahramon o'rniga qo'yib ko'rishi shart. Safarova "integratsiyalashgan ta'lim" mexanizmini taklif etadi, ya'ni qadriyat faqat "Tarbiya" darsida emas, balki ona tili, matematika va tabiatshunoslik darslarida ham singdirilishi lozim. Professor O. Musurmonova [2] esa "ma'naviy qadriyatlar" tushunchasini ijtimoiy-pedagogik fenomen sifatida baholaydi. Uning tadqiqotlarida oila muhiti birinchi darajali mexanizm sifatida ko'riladi. Musurmonova ta'kidlashicha, maktabdagi tarbiya oiladagi an'analar bilan to'qnash kelmasligi, aksincha, bir-birini quvvatlashi kerak.

M. Quronov [3] ma'naviy tarbiya metodikasida "milliy g'oya" va "ma'naviy immunitet"ning boshlang'ich sinflardagi ko'rinishlarini asoslab bergan. U o'quvchilarda axborotlarni saralash (filtrlash) ko'nikmasini shakllantirishni asosiy mexanizm deb biladi.

Mening fikrimcha o'qituvchi — bu tirik darslik. Agar pedagog o'quvchi bilan muloqotda adolatni saqlasa, o'z-o'zidan umuminsoniy qadriyat bo'lmish "Adolat" tushunchasi bolaning ongiga muhrlanadi. Darslarda "Ertak-terapiya"dan foydalanish: Ertaklar orqali milliy xarakter va umuminsoniy mehr-oqibatni singdirish eng tabiiy yo'ldir.

Diagnostika: Har chorak yakunida o'quvchilarning faqat bilimini emas, balki ularning xulq-atvoridagi o'zgarishlarni (masalan, o'zaro yordam, tabiatga munosabat) maxsus testlar yoki kuzatish varaqlari orqali baholab borish kerak.

Loyiha ishlari: O'quvchi o'z shajarasini o'rganishi yoki mahalladagi keksalar hayoti haqida kichik hikoya yozishi orqali milliy qadriyatlarni "ichidan" his qiladi.

Integratsion yondashuv: Qadriyatlar faqat "Tarbiya" [4] darsida emas, balki Matematika (masalan: Al-Xorazmiy merosi orqali), Ona tili va O'qish darslarida ham singdirilishi natijasida samaradorlik 35-40% ga yuqori bo'ladi.

Interfaol metodlar: "Zanjir", "Klaster" va "Sinkveyn" metodlari boshlang'ich sinf o'quvchisida mavhum tushunchalarni (masalan: "vatanparvarlik") aniq obrazlarga aylantirishga yordam beradi. Ajdodlar merosi: Beruniy, Ibn Sino va Alisher Navoiy asarlaridagi tarbiyaviy o'g'itlarni boshlang'ich sinf yoshiga moslashtirilgan variantlaridan foydalanish ma'naviy immunitetni kuchaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'limda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirishning eng asosiy mexanizmi — bu izchillik va samimiylkdir. Milliy qadriyatlar bizning o'zligimizni asrasa, umuminsoniy qadriyatlar bizni dunyo bilan birlashtiradi. Ushbu ikki qutbning mutanosibligi (balansi) sog'lom va yetuk avlod tarbiyasining kafolatidir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirish — bu murakkab, ammo zarur pedagogik jarayondir. Ushbu jarayon ta'lim mazmuni, tarbiyaviy ishlar, o'qituvchi va ota-onaning shaxsiy namunasi, interfaol metodlar hamda zamonaviy texnologiyalar orqali samarali amalga oshiriladi. Natijada o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik, insonparvarlik, bag'rikenglik va ijtimoiy mas'uliyat kabi muhim fazilatlar shakllanadi. Bu esa kelajakda barkamol, ongli va ma'naviy yetuk shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Safarova R.G'. "Boshlang'ich ta'lim darsliklarining didaktik asoslari". – T.: "Nishon-Noshir", 2020.
2. Musurmonova O. "Oila ma'naviyati — milliy g'urur". – T.: "O'qituvchi", 2017.
3. Quronov M. "Milliy tarbiya: nazariya va amaliyot". – T.: "Ma'naviyat", 2016.
4. O'zbekiston Respublikasining "Tarbiya fani konsepsiyasi" (2020-yil).
5. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: "O'zbekiston", 2021.
7. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: "Ma'naviyat", 2008.
8. Avloniy A. *Turkiy guliston yoxud axloq*. – Toshkent: "O'qituvchi", 1992.
9. Mahmudov N., Yo'ldoshev J. *Pedagogika nazariyasi va tarixi*. – Toshkent, 2018.